

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR,
IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Bilbo: Dit men inte tillbaks igen
Karaktärsutveckling i *The Hobbit*

Snöfrid Börjesson Sävborg

Termin: VT 2020

Kurs: LV1212, Uppsatskurs, 9 hp

Nivå: Fortsättning

Handledare: Camilla Brudin Borg

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Material.....	3
Syfte och frågeställning.....	3
Tidigare forskning.....	4
Teori och metod.....	5
Analys.....	6
The Shire.....	6
The Lone-lands.....	7
Rivendell.....	8
The Misty Mountains.....	8
Queer Lodgings.....	10
Mirkwood.....	10
Lake-town.....	11
The Lonely Mountain.....	12
The Shire (igen).....	13
Avslutande diskussion.....	14
Litteraturförteckning.....	16

Inledning

Material

Den här uppsatsen kommer att undersöka J.R.R. Tolkiens (1892-1973) bok *The Hobbit or There and Back Again* (vidare endast kallad *The Hobbit*).¹ Trots att ytterligare information om Bilbo förekommer både i *The Lord of the Rings*, dess appendix och i kapitlet ”The Quest for Erebor” i den postumt publicerade *Unfinished Tales* beaktar denna uppsats endast det som står att finna i *The Hobbit*, då verket från början är skrivet som ett mer fristående verk än det senare blev.²

The Hobbit är en barnbok som gavs ut för första gången 1937, men Tolkien arbetade senare om särskilt femte kapitlet (”Riddles in the Dark”) för att det skulle passa bättre ihop med *The Lord of the Rings*. Den här uppsatsen kommer *inte* att undersöka originalversionen, utan en av de reviderade versionerna som har utgivits sedan 1951. Utgåvan den här uppsatsen utgår ifrån är en upplaga av den femte versionen som först gavs ut 1995, där ytterligare mindre fel och småsaker har reviderats sedan tidigare versioner, dock aldrig i samma omfattning som mellan första och andra utgåvan. Detta gäller sedan dess som den aktuella versionen av verket.

The Hobbit handlar om hur hobbiten Bilbo Baggins tillsammans med tretton dvärgar och en trollkarl ger sig ut på en lång resa för att återerövra dvärgarnas förlorade kungarike i the Lonely Mountain från draken Smaug. Under resans gång råkar de ut för diverse äventyr som alla bidrar till att omforma Bilbo från den bekväma, sävliga hobbiten vi möter i första kapitlet till äventyraren som återvänder hem i slutet.

En anmärkning om översättningen av tolkienska termer: plats- och personnamn återges i sin engelska form, medan folkslag och föremål som diskuteras kommer att kallas för sina svenska motsvarigheter för att skapa en läsbar svensk text. Terminologin kommer då att hämtas från Erik Anderssons översättning av boken.

Syfte och frågeställning

Redan innan bokens Bilbo presenteras för läsaren gör Tolkien klart att *The Hobbit* handlar om en karaktär som förändras under berättelsens gång; han skriver att detta är en berättelse om en Baggins

1 J.R.R. Tolkien, *The Hobbit or There and Back Again*, 5:e upplagan, London: HarperCollins Publishers, 1995 [orig. 1937]. Vidare referenser till *The Hobbit* kommer att ske inom parentes i löptexten.

2 J.R.R. Tolkien, *The Lord of the Rings*, London: George Allen & Unwin, 1954; J.R.R. Tolkien, *Unfinished Tales*, London: George Allen & Unwin, 1980. ”The Quest for Erebor” är en novell som täcker ungefär samma tidsperiod och delvis samma händelser som *The Hobbit*, ur Gandalfs perspektiv.

som ”found himself doing and saying things altogether unexpected” (4). Syftet med denna uppsats är att titta på *hur* förändringen sker, *när* den sker och *varför* den sker just då.

Frågeställningen den här uppsatsen ska undersöka är därmed: När sker de avgörande förändringarna i Bilbos utveckling? Finns det något mönster?

Tidigare forskning

Tolkien är en av 1900-talets mest lästa författare, och därmed finns det stora mängder forskning om honom och hans verk. Främst behandlar den *The Lord of the Rings*, men även om *The Hobbit* har det skrivits en hel del.

Ett exempel med relevans för den här uppsatsens ämne är Christopher Camerons avhandling *There and Back Again: Tolkien's Recovery of Englishness Through Walking*.³ Cameron studerar vandrande i både *The Hobbit* och *The Lord of the Rings* genom att dels titta på olika typer av vandring, dels undersöka ett par av de viktigaste vandrande karaktärerna: Gandalf, Aragorn, Frodo och Sam. Bilbo som vandrare saknar däremot ett eget avsnitt hos Cameron, utan vandrandet i *The Hobbit* avhandlas helt och hållet genom dess vandringstyper. Under rubrikerna ”Excursions”, ”Descent: Into the Labyrinth” och ”Marching” diskuterar han Bilbos och i viss mån resten av sällskapet resa från the Shire till the Lonely Mountain.

I ”Descent: Into the Labyrinth” går Cameron bland annat in på Bilbos vandring under the Misty Mountains och beskriver den som en ”journey into hell”.⁴ Han diskuterar sedan Bilbos moraliska förfall under mötet med Gollum, där han dels vinner gåtleden genom fulspel, dels ljuger för sina reskamrater efteråt om det han har varit med om. Cameron drar paralleller mellan Bilbos vandring under bergen och romantikernas bergsbestigningar och skriver att Bilbo är ”the reverse-mountaineer [...] as he journeys down the mountain resulting in the decay of his character, rather than ascending to spiritual revelation”.⁵ Han återkommer till *The Hobbit* i avsnittet ”Marching”, där Bilbos och dvärgarnas vandring genom Mirkwood analyseras.⁶ Cameron beskriver hur vandringens fysiska umbäranden i skogen, tillsammans med att Bilbo tvingas att både ta vara på sig själv och rädda sina vänner flera gånger, gör honom till en bättre person.⁷

Tom Shippeys *The Road to Middle-earth* är ett välkänt verk om Tolkiens värld.⁸ Shippey fokuserar mycket på de lingvistiska och mytologiska aspekterna av Tolkiens världsbygge, främst i

3 Christopher Cameron, *There and Back Again: Tolkien's Recovery of Englishness Through Walking*, dis., Windsor: ProQuest LCC, 2017. Värt att notera är att Cameron på s. 72 citerar *The Hobbit* felaktigt. Bilbo har inte en karta över ”the Country Road” på väggen; kartan föreställer enligt Tolkien ”the Country Round” (s. 25).

4 Ib., s. 84.

5 Ib., s. 84, 86.

6 Ib., s. 86–90.

7 Ib., s. 89–90.

8 Tom Shippey, *The Road to Middle-earth*, 2:a upplagan, London: HarperCollins Publishers, 2005 [orig. 1982].

The Lord of the Rings men även *The Hobbit* och de många postumt publicerade verken diskuteras. Kapitlet ”The Bourgeois Burglar” avhandlar *The Hobbit*, och efter en inledande språkdiskussion ägnar Shippey kapitlet åt att utforska hur Tolkien försökte rekonstruera en fornnordisk eller fornengelsk hjältesaga som den moderna publiken skulle kunna ta på allvar.⁹ Shippeys tes är att Bilbo är den medierande mellanhanden mellan det moderna och det forntida; en anakronism som hjälper den moderne läsaren att acceptera den konstruerade världen genom att vara mycket mer lik en modern människa i sitt sätt att tänka och handla än övriga personer i berättelsen.

Shippey tar även upp Tolkiens infällda berättarkommentarer som en metod att dra in läsaren i sagan, då han genom att avfärda fantastiska element som något självklart uppmuntrar läsaren att lägga sin egen klenrohet åt sidan. Inlägg som ”That, of course, is the way to talk to dragons” och ”He knew, of course, that the riddle game was sacred” antyder även ett djup i världsbygget, menar Shippey; den här världen är mycket större än det lilla vi får se just under Bilbos resa.¹⁰ Vidare diskuterar Shippey Ringens roll i Bilbos utveckling: hur den i viss mån fungerar som ett substitut för de klassiska hjältedrag som Bilbo saknar, och att den fyller en viktig funktion i att stärka Bilbos självförtroende i sin roll i sällskapet – men att Tolkien samtidigt framhåller att det viktigaste är Bilbos upptäckt av sina egna inre förmågor.¹¹

Teori och metod

Detta är en berättarteknisk analys av *The Hobbit*, som kommer att undersöka Bilbos utveckling i bokens olika episoder. *The Hobbit* följer vad Nikolajeva kallar för ett moraliskt händelseförlopp, där Bilbo utvecklas ”från en ofullkomlig till en mer fulländad människa” (eller i detta fall, hobbit).¹² Uppsatsen kommer att studera de olika episoderna i boken och hur utveckling skapas i dem och försöka utröna om det finns något mönster i hur och när de avgörande förändringarna sker.

Analysen kommer att följa barnbokens grundmönster, som innebär att protagonisten utgår ifrån sitt trygga (men lite tråkiga) hem, ger sig ut på ett äventyr i den spännande (men farliga) världen, för att till sist återvända till det trygga hemmet.¹³ *The Hobbit: There and Back Again* är ett typiskt exempel på denna struktur, och återvändandet till det trygga hemmet blir då en naturlig slutpunkt för analysen.

Det mest centrala begreppet i analysen är dock karaktärsutveckling, då det är uppsatsens huvudfokus. *The Hobbit* befolkas till största del av platta, statiska karaktärer som varken förändras

9 Ib., s. 63–106.

10 Ib., s. 84f.

11 Ib., s. 86ff.

12 Maria Nikolajeva, *Barnbokens byggklossar*, 3:e upplagan, Lund: Studentlitteratur AB, 2017, s. 65.

13 Ib., 72f. Värt att notera är att det Nikolajeva kallar för barnbokens grundmönster har sitt ursprung i folksagens grundmönster, en genre barnboken har hämtat många drag ifrån (s. 66).

eller tillåts mer än enstaka utmärkande drag.¹⁴ Bilbo själv är det stora undantaget, då han är en rund, dynamisk karaktär vars utveckling och ibland motsägelsefulla personlighetsdrag är en central del av berättelsen – han är en karaktär som förändras i grunden av sina äventyr.

Tolkien arbetar med både direkt och indirekt karaktärisering av Bilbo för att illustrera hans utveckling.¹⁵ Den direkta karaktäriseringen sker genom att berättarrösten går in och delger läsaren odiskutabla fakta om Bilbos personlighet och utveckling. Den indirekta sker istället främst genom Bilbos handlingar och yttranden genom boken, och tillsammans ger de en bra bild av hur han förändras genom berättelsens gång.

Analysen, som delas upp utifrån bokens olika episoder, kommer främst att fokusera på karaktäriseringen av Bilbo och kartlägga mönster i hur han agerar i olika situationer och miljöer, samt studera hur hans agerande förändras över tid.¹⁶ Viss uppmärksamhet kommer även att ägnas åt de tydliga mönster av folksaga (enligt Max Lüthi's definitioner) som genomsyrar boken.¹⁷

Analysen kommer att göras genom en närläsning av *The Hobbit* med fokus på Bilbos karaktärsutveckling och inre resa.

Analys

The Shire

The Shire, hobbitarnas hemland, beskrivs som en perfekt idyll: det är grönt och lummigt, fyllt av små åar och kullar där hobbitarna har grävt sina hemtrevliga bohålor.¹⁸ Men liksom Tolkien behöver vi hejda oss här – för vad är en hobbit? De är, skriver Tolkien, ett småväxt folk som lever stillsamma liv i sitt stillsamma land, helst med god mat och dryck och gott sällskap. Det har sällan några äventyr för sig; de enda hobbitar som är kända för att ha en mer äventyrlig ådra är Tookarna, en rik men mindre respektabel släkt (3ff).

När vi möter Bilbo är han sinnebilden av en respektabel hobbit – han har sedan länge slagit sig till ro i föräldrahemmet och blotta tanken på äventyr får honom att rysa. ”Nasty disturbing uncomfortable things! Make you late for dinner!” (7) säger han om dem när han får veta Gandalfs ärende. Samtidigt gör Tolkien klart att Bilbo har något märkligt i sig, ett äventyrligt drag ärvt från

14 Christer Ekholm, *Epikanalys, En kort introduktion*, Malmö: Gleerups Utbildning AB, 2019, s. 47.

15 *Ib.*, s. 51ff.

16 Då episoderna är starkt knutna till platserna de utspelas på får de geografiska namnen dock tjäna som underrubriker i analysen.

17 Max Lüthi, *The European Folktale: form and nature*, övers. John D. Niles, Bloomington: Indiana University Press, 1986 [orig. 1982].

18 Termen ”the Shire” förekommer aldrig i *The Hobbit*. Jag väljer ändå att använda den, för att på ett smidigt sätt kunna referera till Bilbos hemtrakter.

sin Tooska mor som lyser igenom redan i det inledande mötet med Gandalf – men som Bilbo genast undertrycker (5, 8).

Första kapitlet är fullt av direkt karaktärisering av Bilbo, menad att belysa denna dubbelhet. Till en början blir han mest nervös och förvirrad av de anländande gästerna och är på en gång irriterad och mån om att framstå som en bra värd, trots att han inte förstår vad som pågår. Sedan händer det något: den slumrande äventyrlustan hos Bilbo väcks av dvärgarnas sång, och han tänker att han vill "see the great mountains [...] and wear a sword instead of a walking-stick" (19). Det går dock snart över. När Thorin antyder att de kanske inte kommer att komma levande tillbaka bryter Bilbo ihop, för att sedan återigen lockas av tanken – men då mest på grund av sårad stolthet över påståendet att han "looks more like a grocer than a burglar!" (21, 22). I slutet av kapitlet slår det emellertid om ännu en gång – Bilbo blir den missnöjda hobbitvärden igen, som minsann inte tänker ge sig ut på några äventyr eller ens ge sina gäster frukost (32f).

I sagor är dock tretalet viktigt: två gånger har Bilbo lockats av äventyret och två gånger har han vänt det ryggen.¹⁹ Tredje gången han lockas inleder han sitt äventyr med en språngmarsch, bort från det trygga hemmet, ut i den farliga världen.²⁰

Det inledande kapitlets karaktärisering av Bilbo är inte särskilt smickrande. Han framställs som stel, beskäftig och ganska feg – men både berättarrösten och Gandalf hjälper läsaren att förstå att han även har andra sidor. I sin första konversation med Gandalf radar Bilbo upp sina minnen av trollkarlen, främst hans fyrverkerier men också att han lockade iväg unga hobbitar på äventyr, och säger då "Bless me, life used to be quite inter-" innan han kommer på sig själv och bestämt hävdar att äventyr inte är något för honom (8). Gandalf antyder även att han delar viss information med berättarrösten, när han försvarar valet av Bilbo med orden "[...] a Burglar he is, or will be when the time comes. There's a lot more in him than you guess, and a deal more than he has any idea of himself" (24).

The Lone-lands

Kontrasten mellan the Shire och the Lone-lands är stor. Så länge de reser genom hobbitland är vägarna bra, det finns värdshus och hederligt folk omkring dem, men rummet förändras snart. The Lone-lands beskrivs som ödsliga, utan värdshus och med vägar som blir allt sämre, med dystra kullar och gamla borgar "with an evil look, as if they had been built by wicked people" (37).

19 Lüthi, s. 33, 67, 79.

20 Nikolajeva, s. 72f.

Enligt barnbokens grundmönster lämnar Bilbo alltså här det trygga hemmet och träder ut i den farliga världen.²¹ Så länge de är kvar i hemtrakterna tänker Bilbo att äventyr visst är ganska trevliga, men kort efter miljöskiftet testas hans hittills bara antydda dolda förmågor. I ett infall av handlingskraft beslutar han sig för att bevisa för sina reskamrater att han kan vara den tjuv de har anställt honom som – och misslyckas. Istället får han sina kamrater tillfångatagna av troll när de kommer för att rädda honom och ligger själv och kurar i en buske tills de räddas av Gandalf (50). Detta första försök till en aktiv roll i berättelsen har endast en effekt på Bilbo: att passivisera honom för lång tid framöver.

Värt att notera är också vad Bilbo avslöjar om sig själv för trollen. Trots att han inser att han inte bör nämna vare sig sitt sällskap eller sitt ärende försägar han sig så att trollen inser att han inte är ensam, vilket leder till att de är beredda när dvärgarna kommer (43ff). Detta är första förekomsten av ett återkommande motiv när Bilbo har direkta konfrontationer med sina antagonister.

Rivendell

Rivendell, bokens första andningspaus, är en idyllisk plats, trygg från omvärldens faror och befolkad av skojsfriska alver (*elves*), men dess främsta syfte är att ge sällskapet nödvändig information för uppdraget. Bilbo själv är en passiv åskådare vars enda handling är att fråga vad ”moon letters” är för något när Elrond hjälper dem att läsa kartan (63).

The Misty Mountains

När sällskapet lämnar Rivendell och inleder vandringen över the Misty Mountains saktar narrativet ner betydligt: från att mestadels bestå av summeringar med kortare nedslag i scener övergår Tolkien till att skildra mer sammanhängande episoder.²² Färden över, under och direkt efter the Misty Mountains tar tre hela kapitel i anspråk och är den första av de tre stora faror Bilbo och dvärgarna måste övervinna på sitt uppdrag.²³

Fram tills att Bilbo tappas bort under striden med vättarna fattar han varken några beslut eller utför några aktiva handlingar. När Bilbo blir kvarlämnad i vättetunnlarna ändras dock situationen: han tvingas nu att agera självständigt, då det inte finns någon som kan fatta besluten åt honom.

21 Ib.

22 Ekholm, s. 35f.

23 Lüthi, 33, 67.

Shippey skriver att Bilbo finner sitt mod ensam i mörkret.²⁴ Detta är helt sant – men vid det här tillfället är det även påtvingat utifrån. Bilbo konstaterar själv att han inte har något annat val än att fortsätta gå (82), och utan en stor dos tur skulle han inte ha tagit sig därifrån. Dessutom hittar han en liten ring som han stoppar i fickan, vilket kommenteras med att "[i]t was a turning point in his career, but he did not know it" (81). När Bilbo sedan möter Gollum vid en underjordisk sjö är det ytterligare en vändpunkt, den här gången en som rör Bilbos inre utveckling (86).

Gåtleken i grottorna är intressant, då vi på en gång får se att Bilbo faktiskt har färdigheter som han har vett att använda i en knipa, men också hur naiv han fortfarande är. Han presenterar sig med sitt fullständiga namn när Gollum undrar vad han är för något, och berättar att han reser med både dvärgar och en trollkarl – men klarar av att både gissa och ställa gåtor med livet som insats. Ingenting av det som händer i mötet med Gollum är dock Bilbos idé – Gollum är den som föreslår gåtleken (86); det är en slump att han frågar högt vad det är han har i fickan (92); ringen glider på hans finger av sig själv (98); och Gollum leder honom ovetande till utgången genom sin vana att prata för sig själv (100).

Ytterligare en avgörande händelse i grottorna är Bilbos första stora moraliska val i boken: istället för att hugga ner Gollum, vilket är hans första tanke, väljer han att skona honom (102). Att Bilbo väljer den minst våldsamma lösningen där det är möjligt är genomgående i hans karaktärisering, men detta är första gången vi som läsare får se det.

Cameron skriver att både upplösningen på gåtleken och hur Bilbo sedan hanterar mötet med sina kamrater är "morally compromising".²⁵ Må vara att Bilbo inte följer gåtlekens uråldriga regler till punkt och pricka och senare framställer sig själv i bättre dager för sina reskamrater genom att inte berätta hur han verkligen fick tag på ringen, men då Cameron helt bortser från Bilbos moraliska val att skona Gollum blir analysen i bästa fall ofullständig. Cameron ignorerar även att Bilbo själv kommenterar situationen med att han trots allt vann gåtleken "pretty fairly, at a horrible risk" (97), något som också är relevant för en moralisk bedömning av hans eventuella fusk.

När Bilbo med hjälp av ringens osynlighetskraft smyger sig på sina reskamrater osedd blir de mäktigt imponerade över hans nyfunna förmåga (108f). Modet och förmågan att ta vara på sig själv som Bilbo visade i grottorna försvinner dock lika hastigt igen när han väl är återförenad med sina kamrater. När sällskapet jagas upp i träd av ulvar (*Wargs*) och vättar (*goblins*) tycks Bilbo oförmögen att göra något alls, utan måste räddas av Dori (116f). Sedan de räddats av örnarna är mat det enda Bilbo tänker på; alla beslut lämnar han åt andra, då han är fullt upptagen med att vara hungrig, rädd och passiv (126f).

24 Shippey, s. 89f.

25 Cameron, s. 84ff.

Queer Lodgings

Efter den intensiva äventyrspassagen i the Misty Mountains kommer bokens andra andningspaus, kapitlet "Queer Lodgings". Likt Rivendell är Beorns hus en magisk idyll: det flödar av grädde och honung och befolkas av jättelika, fredliga bin och intelligenta djur samt hamnskiftaren Beorn, som på dagarna är en man och på nätterna en björn. Miljön, med sina blommande trädgårdar och sitt överflöd av god mat och dryck, påminner om the Shire: det blir som ett hem i mikroformat mitt ute i den farliga världen.

Bilbo själv har dock regredierat i sin utveckling: modet han fann i mörkret förblir borta, liksom den förmåga att analysera sin situation som ledde honom vidare i vättegångarna. Istället får han först för sig att Beorn kommer att döda dem (150) och sedan att han, trots att han mycket tydligt har uttryckt sin avsky för vättar och ulvar, har förrått dem och istället lett deras fiender till dem. Gandalf talar då om för Bilbo att hans "wits are sleepy" (152).

Först efter att ha lämnat Beorns hus börjar Bilbo hämta sig och återigen observera och analysera sin omgivning: han lägger märke till att Beorn i björnhamn följer dem ända till Mirkwood, något hans reskamrater (förutom Gandalf) inte noterar (158f).

Mirkwood

Mirkwood beskrivs som en mörk och illvillig plats, fylld av faror och ond magi (155). Beorn och Gandalf är mycket noga med att sällskapet måste hålla sig på stigen, då de aldrig skulle hitta den igen om de lämnar den, att skogen gärna villar bort dem som strövar i den (155, 162). Den dystra, olycksbådande stämningen Tolkien bygger upp redan innan de når skogsbrynet genomsyrar hela första halvan av kapitlet, som skildrar sällskapets tröstlösa vandring genom skogen. Liksom i the Misty Mountains-episoden saktar narrativet ner när sällskapet närmar sig Mirkwood – resans andra stora fara.

För Bilbo är Mirkwood-passagen den avgörande vändpunkten. Hans upplevelser under bergen lade grunden till det som händer här, men det vi ser i skogen är en varaktig förändring – det är här utvecklingen som påbörjas i vättetunnlarna befästs. Strax innan sällskapet beger sig in i skogen ger Gandalf ytterligare ett uppdrag åt Bilbo: att ta hand om dvärgarna åt honom (161) – något han kommer att få göra i mycket bokstavlig mening.

I skogen blir även dvärgarnas nyfunna respekt för Bilbo tydlig. När de måste korsa en förtrollad flod är det Bilbo som upptäcker båten på andra sidan, och Tolkien kommenterar att de vid det här laget vet att Bilbo är den mest skarpögda av dem (166).

Det är dock i kapitlets andra halva Bilbos personliga utveckling prövas på allvar. Desperata av hunger och törst lämnar sällskapet stigen, och snart är Bilbo återigen ensam i mörkret (180). Den här gången är det inte bara sig själv han måste rädda, utan även sina vänner – något han såg som sin plikt redan vid the Misty Mountains fot, men då aldrig behövde göra (106). Innan han kommer så långt som att rädda sina vänner en första gång sker emellertid ytterligare något avgörande för Bilbos utveckling: han dödar en jättespindel som försöker snärja honom (180f). Att ha klarat detta utan hjälp kommenteras med att "it made a great difference to Mr. Baggins. He felt a different person, and much fiercer and bolder" (181).

Denna förändring, kombinerat med ringens osynlighetskraft, möjliggör Bilbos räddningsaktion när han upptäcker att hans vänner har blivit tillfångatagna av jättespindlar. Att lura iväg spindlarna med retsamma sånger och träffsäkert kastade stenar är det första initiativ Bilbo tar helt på egen hand, utan att omedelbart straffas av narrativet, som i fallet med trollen. Stenkastningen omnämns även som något Bilbo tränade mycket på i sin ungdom (183f) – precis som i Gollumepisoden får Bilbo använda en förmåga han redan hade, fast i ett nytt sammanhang.

När hela sällskapet, utom Bilbo som återigen undkommer med ringens hjälp, därefter blir tillfångatagna av skogsalver (*wood elves*) får Bilbo än en gång bevisa att han har utvecklats, den här gången genom en planerad räddning: han stjälar fängelsenycklarna och smugglar ut dvärgarna i förmodat tomma tunnor som ska skeppas nedför floden (206–212). I en bok fylld av förvånansvärt dåligt planerade eskapader är detta ett undantag – det är sannolikt den mest (eller möjligen minst) vattentäta planen i hela boken, vilket visar på Bilbos förmåga att kombinera sina nyfunna förmågor med hobbitsk pragmatism.

Från Mirkwood och framåt går Bilbo aldrig mer tillbaka utvecklingsmässigt, inte ens då han tar ett steg tillbaka som huvudaktör i handlingen. Detta betyder dock inte att hans moraliska resa är avslutad, utan att han numera är en självständigt tänkande aktör som aktivt deltar i att forma sin egen resa.

Lake-town

Lake-town är bokens tredje andningspaus. Det är en liten stad byggd på the Long Lake, en relativt kort bit ifrån berget och Smaug. Till skillnad från Rivendell och Beorns hus är detta inte en magisk plats, utan istället den enda plats i boken som befolkas av vanliga människor.

I "A Warm Welcome", kapitlet som utspelar sig i Lake-town, har Bilbo en begränsad roll. Det lilla utrymme han får är dock viktigt: han visar än en gång på sin växande förmåga att realistiskt analysera situationer. Han är den enda som inte rycks med av Lake-townfolkets glädjeyra, utan blir

alltmer olustig i skuggan av the Lonely Mountain (221, 233), detta i skarp kontrast till dvärgarna som betar sig som om de redan har återerövat sitt berg (231).

The Lonely Mountain

Med drygt en tredjedel av boken kvar anländer sällskapet till resans mål: the Lonely Mountain, berget där Thorins farfar härskade över ett blomstrande dvärgrike. Bilbo har under resans gång fått vara med om ett antal äventyr som successivt har förändrat och utvecklat honom, och här får vi se resultatet. När dvärgarna snabbt tappar hoppet och självförtroendet de fick i Lake-town blir Bilbo drivande i sökandet efter den hemliga dörren (238), och när de väl har hittat den är det Bilbos förtjänst att de lyckas öppna den (244).

Därefter kommer Bilbos dittills svåraste prövning: att med berätt mod gå ner till Smaug. Alla tidigare avgörande utvecklingspunkter har föranletts av omedelbar fara, och Bilbos handlingar har med undantag av tunnfärden varit reaktioner på sådant han inte har någon kontroll över. Detta är annorlunda, då Bilbo faktiskt skulle kunna säga nej men väljer att göra det ändå.

Det här är tredje gången Bilbo tvingas ner ensam i mörkret och där finner mod han inte visste att han besatt.²⁶ Tolkien beskriver detta som Bilbos modigaste stund, och att den verkliga prövningen sker i tunneln på vägen ner, redan innan han ser vad som väntar (249). Även det är en kontrast till tidigare tillfällen, då Bilbo oftast har kastats rakt in i faran, utan att få chansen att reflektera över den på förhand.

Cameron beskriver Bilbos vandring nedåt under the Misty Mountains som ”a journey into hell”.²⁷ Att han inte även drar den parallellen här är förvånande, då drakens hetta och ångor nere i bergets hjärta, tillsammans med den röda glöden som blir allt starkare ju längre Bilbo går, gör det svårt att inte associera till klassiska helvetesbeskrivningar.

Efter att Bilbo vinner den striden med sig själv tar händelsekedjan som leder till bokens klimax fart på allvar, och narrativet saktar återigen ner till längre scener istället för summeringar.²⁸ Vid den första turen ner till Smaug sover draken, men när Bilbo går ner en andra gång ger Tolkien oss bokens andra gåtlek. Till skillnad från tävlingen med Gollum saknar denna formaliserade regler, och det är bara Bilbo som spelar. Liksom trollen och Gollum försöker även Smaug få honom att avslöja vem och vad han är, men till skillnad från tidigare tillfällen är Bilbo förberedd. Istället för att presentera sig, såsom han gjorde för Gollum, svarar han på Smaugs frågor med kryptiska formuleringar som alluderar till hans många äventyr på resan till the Lonely Mountain (258). Dock

26 Shippey, s. 89f.

27 Cameron, s. 84.

28 Ekholm, s. 35f.

är han inte så slug som han tror, då Smaug bland annat gissar sig till att han kommer från Laketown (259), vilket i sin tur leder till stadens förstörelse och är andra gången Bilbo i ett anfall av övermod oavsiktligt ställer till det.

Tredje gången Bilbo går ner i berget är Smaug borta, men att han är död får sällskapet inte veta förrän senare. Bilbo är återigen den drivande parten här och har numera blivit sällskapets verkliga ledare (256). Medan dvärgarna kurar i gången utforskar Bilbo skatten han anlitas för att stjäla och hittar där Arkenstenen (*the Arkenstone*), en juvel utan like och det Thorin önskar sig mest i hela världen. Bilbo tar den utan att berätta det för någon (275 ,308), vilket leder till hans stora, avgörande val i boken: att ge Arkenstenen till Bard och Alvkungen, i hopp om att avvärja ett krig (314f). Detta är kulmen på hans moraliska resa, ett helt altruistiskt val utan någon omedelbar vinning för honom själv – och ytterligare ett bevis på hans mod, då han väljer att återvända till sina vänner efteråt istället för att stanna i säkerhet hos Bard och Alvkungen (315). Genom sitt handlande stiger han visserligen i aktning hos människor och alver, men när han erkänner vad han har gjort gör han Thorin till sin fiende (318f).

I slaget mot vättehärarna, som sker trots Bilbos ansträngningar, tar han ingen aktiv del. Trots att han använde våld mot spindlarna i Mirkwood är Bilbo ingen krigare och undviker att döda om det inte är direkt nödvändigt för sin egen eller andras överlevnad. Tolkien håller honom utanför stridigheterna genom en sten i huvudet, och när Bilbo vaknar till liv är slaget över, berget säkrat och Thorin döende av sina sår. I deras avskedsdialog konstaterar Thorin att fler borde värdera ”food and cheer over hoarded gold” såsom Bilbo gör, för då skulle världen vara en bättre plats (333) – en markant skillnad mot första kapitlet, där dvärgarna inte alls värdesatte Bilbos hobbitska dygder.

Efter detta har Bilbo fått nog av äventyr; hans Tookska sida börjar ge vika för den Bagginska, och det är dags för honom att resa hem igen.

The Shire (igen)

Under tillbakaresan till the Shire upplever Bilbo många äventyr, men vi får inte ta del av dem. Istället får vi följa hur hans Tookska sida blir allt tröttare, och han längtar allt mer efter att få vara sitt gamla Bagginska jag igen (340). Återkomsten till the Shire blir dock inte riktigt vad han hoppats på. I sin bortavaro har han dödförklarats och hans tillhörigheter håller på att säljas på auktion när han återvänder – det trygga hemmet har förändrats, liksom Bilbo själv.

Bilbos egen förändring beskrivs direkt av Tolkien: han är inte längre en riktigt respektabel hobbit, men det gör honom ingenting (348). Istället skapar han sig ett liv där båda hans Tookska och Bagginska sida får plats: han njuter mer än någonsin av hemmets fröjder som en äkta hobbit, men

ägnar sig samtidigt åt att skriva poesi och besöka alver – och försvinner dessutom ibland spårlöst när det kommer ovälkomna besökare (349).

Avslutande diskussion

På grund av *The Hobbits* episodiska struktur och linjära narrativ är det relativt lätt att identifiera hur de olika episoderna förändrar Bilbo som karaktär. Förändringen i sig är dock inte linjär, utan fram till Mirkwood följs varje utvecklingssteg av en tillfällig tillbakagång till passivitet. Därefter går utvecklingen konsekvent uppåt, för att till sist nå sitt dubbla klimax när Bilbo fullt medveten om vad som väntar honom väljer att gå ner till Smaug och sedan väljer att ge Arkenstenen till Bard och Alvkungen.

Grunden för båda dessa val läggs dock successivt under berättelsens gång. Utan gåtlemen med Gollum skulle Bilbo inte ha lekt ett eko av den med Smaug, och om han inte hade visat både sig själv och sina vänner vad han gick för mot spindlarna i skogen hade han knappast vågat gå ner till draken. Sannolikt hade han inte heller klarat av att planera och genomföra överlämnandet av Arkenstenen utan att först ha planerat och framgångsrikt genomfört flykten från skogsalverna.

En annan viktig del av Bilbos utveckling är hur hans Tookska och Bagginska sida framställs. När vi möter Bilbo dominerar den Bagginska sidan, men den Tookska väcks av lockelsen till äventyret och får honom att följa med. Då framställs de båda sidorna som oförenliga aspekter av Bilbos karaktär, men detta motbevisas mer och mer. Redan i gåtlemen med Gollum börjar sidorna vävas samman då han får använda färdigheter från sitt Bagginska liv, men det blir än mer framträdande i Mirkwood. I episoden med spindlarna, Bilbos stora utvecklingsmässiga peripeti, är hans huvudsakliga taktik – stenkastningen – tagen från hans liv i the Shire, men kompletteras av att han använder sitt svärd när nöden kräver. Hans pragmatiska resonemang om att skänka Arkenstenen till Bard och Alvkungen är även det mycket hobbitskt, och Shippey skriver om att hans moderna och affärsmässiga framtoning i passagen medvetet bryter av mot Bards och Alvkungens mer klassiska sagoframtoning.²⁹ Förutom att öka läsarens identifikation med Bilbo knyter det även an till hur han framställs i första kapitlet, där han strävar efter att bemöta dvärgarna med affärsmässig värdighet (23, 27).

Bilbos utveckling från den passiva hobbiten i början till den långt mer fulländade hobbiten som väljer att förråda sina vänner för att rädda dem i episoden med Arkenstenen är ett typexempel på ett moraliskt händelseförlopp.³⁰ I mötet med Bard och Alvkungen kallar han sig själv för en tjuv,

29 Shippey, s. 96f.

30 Nikolajeva, s. 65.

men en ärlig sådan (314), och det är en talande beskrivning av förändringen han har genomgått. Steg för steg har vi fått följa hans växande mod och altruism, det senare kopplat till hans växande förmåga att väga utfallet av olika alternativ mot varandra och instinktivt välja det som skadar andra minst. Men denna inre utveckling kommer inte utan pris – det som vinner Bilbo Alvkungens och Bards aktning är sådant som får hans grannar där hemma att tappa respekten de hade för den mindre utvecklade Bilbo.

Trots den stora förändring Bilbo genomgår under sin resa upphör han aldrig att vara en jordnära karaktär. Under de mest dramatiska episoderna får världsliga ting såsom hunger och bekvämlighet stå tillbaka, men varje gång berättelsen går in i en lugnare fas är Tolkien noga med att påminna läsaren om hobbitarnas natur: trots att Bilbo vänjer sig vid det äventyrliga slutar han aldrig att längta efter en mjuk säng, god mat och tekittelns tjut på spisen. Att Bilbo på detta sätt tillåts ha flera, varandra motsägande sidor är en stor del av vad som gör honom till verkets rundaste karaktär.

Redan i undertiteln *There and Back Again* lovar Tolkien att följa barnbokens grundmönster.³¹ Trots att vi bara får följa resan bort och hålla till godo med en mycket kort summering av resan hem igen finns strukturen där, och Tolkien använder även ofta tanken på det trygga hemmet som kontrast till de farliga äventyren. Därmed låter han heller aldrig läsaren glömma att det Bilbo upplever under sin resa för honom är ett undantagstillstånd.

Även folksagans inflytande syns tydligt i *The Hobbits* narrativa uppbyggnad, där tretalet ständigt återkommer som strukturerande element.³² Förutom att resan för sällskapet genom tre stora faror och ger dem tre trygga andningspauser förekommer ett antal mindre triader: Bilbo lockas av äventyret tre gånger och genomgår tre stora utvecklingssteg; Gandalf lämnar och återvänder till sällskapet tre gånger; tre gånger går Bilbo ner i the Lonely Mountain; och vid tre tillfällen pressas han av antagonister på information om sig själv. Detta mönster är alltför vanligt förekommande för att vara en slump, och med tanke på Tolkiens akademiska bakgrund är det inte konstigt att det dyker upp även i hans författarskap.

Så kan frågorna anses besvarade, går det att identifiera när de avgörande förändringarna i Bilbos utveckling sker? Jodå, och de följer ett mycket tydligt mönster för när och hur, som är tydligt inspirerat av folksagans struktur.

31 Ib., s. 72f.

32 Lüthi, s. 33, 67.

Litteraturförteckning

Cameron, Christopher, *There and Back Again: Tolkien's Recovery of Englishness Through Walking*, dis., Windsor: ProQuest LCC, 2017.

Ekholm, Christer, *Epikanalys, En kort introduktion*, Malmö: Gleerups Utbildning AB, 2019.

Lüthi, Max, *The European Folktale: form and nature*, övers. John D. Niles, Bloomington: Indiana University Press, 1986 [orig. 1982].

Nikolajeva, Maria, *Barnbokens byggklossar*, 3:e upplagan, Lund: Studentlitteratur AB, 2017.

Shippey, Tom, *The Road to Middle-earth*, 2:a upplagan, London: HarperCollins Publishers, 2005 [orig. 1982].

Tolkien, J.R.R., *The Hobbit or There and Back Again*, 5:e upplagan, London: HarperCollins Publishers, 1995 [orig. 1937].

Tolkien, J. R.R., *The Lord of the Rings*, London: George Allen & Unwin, 1954.

Tolkien, J.R.R., *Unfinished Tales*, London: George Allen & Unwin, 1980.